

SANJA JAPUNDŽIĆ □ Hrvatski prirodoslovni muzej, Geološko-paleontološki odjel, Zagreb

sl. 1. Kartonske kutije u kojima je dr. Josip Poljak držao dijapozitive i staklene ploče

sl. 2. Detalji s izložbe *Kameniti oblici Velebita*

Ove se godine (2007.) obilježava 125. godišnjica rođenja i 45. godišnjica smrti muzealca, prirodoslovca, geologa, planinara i fotografa dr. Josipa Poljaka.

Dr. Josip Poljak rođen je u Orahovici 15. studenog 1882. godine. Pučku je školu pohađao u Orahovici i Sisku, a gimnaziju u Zagrebu, gdje je završio Filozofski fakultet. Još kao student 1909. godine raspoređen je na rad u Geološko-paleontološki muzej, gdje je ostao do kraja svog radnog vijeka. Geolog i geomorfolog, učenik i suradnik D. Gorjanović-Krambergera, u muzeju je radio 50 godina. Umirovljen je krajem 1959. godine kao ravnatelj Muzeja, ali je i dalje svakodnevno dolazio i radio. Umro je 20. kolovoza 1962. godine u Zagrebu.

Objavio je više od 60 znanstvenih radova, oko 150 stručnih elaborata te mnoštvo popularnih prikaza s različitim temama, ponajviše u časopisima *Priroda* i *Hrvatski planinar*. Dugogodišnji potpredsjednik Hrvatskoga planinarskog društva – jednoga od najstarijih u Europi, urednik *Hrvatskog planinara* (1914.-1929.), bio je vječni zaljubljenik u planine, posebice u Velebit. Kao izvršni poznavalac Velebita, napisao je iscrpan i bogato opremljen priručnik za planinare *Planinarski vodič po Velebitu*, tiskan 1929. godine.

Neposredno prije završetka Prvoga svjetskog rata 1918. godine, fotografija u Hrvatskoj svedena je na djelovanje fotoamatera, najčešće u sklopu planinarskih društava. Hrvatsko planinarsko društvo prvu je izložbu priredilo 1919. godine u Salonu Ulrich u Zagrebu, gdje je i Poljak izložio svoje fotografije: Josip Poljak će i u predstojećem razdoblju odigrati značajnu ulogu u dijelu fotografske

povijesti (Marija Tonković: *Oris povijesti fotografije u Hrvatskoj*). Osnivač Fotografske sekcije pri Hrvatskome planinarskom društvu 1925. godine, utemeljitelj i urednik *Fotografskog vjesnika*, taj majstor fotografije ostavio je bogatu zbirku staklenih ploča i negativa o kršu Dinarida, geomorfologiji Gorskog kotara te o speleološkim pojavama na Velebitu i u drugim hrvatskim krajevima. Snimio je različite fosile iz mnogih zbirki Muzeja, kao i sve ostatke krapinskog pračovjeka, na negativima i staklenim pločama dimenzija 90x120 i 100x150 mm. Staklene ploče, spremljene u kartonske kutije tadašnjih proizvođača fotoopreme Agfa-Photo, Perutz, Velox, kao i negativni, danas se čuvaju u Geološko-paleontološkom odjelu Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. Dr. Poljak je sam vodio detaljan fotoarhiv, sređivao negative i fotografije, rukom ispisivao nazive i vrijeme snimanja, što je uvelike olakšalo kasnije identificiranje.

Iako su na fotografijama snimljeni i mnogi muzejski predmeti, Poljakove fotografije nemaju ulogu samostalnoga muzejskog objekta, ali je njihova kulturološka i znanstvena vrijednost nemjerljiva. Mnoge Poljakove fotografije obilno su korištene na različitim izložbama u Muzeju kao ilustracija prirodnih osobitosti Hrvatske.

Privatne fotografije dr. Poljaka od 1914. do 1918. godine s ratišta u Galiciji, Trentu, Marmoladi, Sianki, Rohozni, Cividaleu i dolini rijeke Idrije također su dio ove zbirke.

Zbirka negativa obuhvaća sve hrvatske krajeve, pa ju je i sam dr. Poljak tako podijelio, primjerice: Zagreb i Zagrebačka gora, Lika, Primorje od Rijeke do Senja, Plitvička jezera i dr.

I Gradski prirodoslovni muzej u Zadru osnovan je u 28. studenoga 1905., a za javnost je otvoren 1907. godine.

sl. 3. Škrabe iznad Ledenika na novoj cesti.
(1938. g.)

sl. 4. Sjeverna strana Malog Rajinca
(1929. g.)

sl. 5. Kameniti oblik nazvan Čučavac na
Splovini iznad Stapa (1929.g.)

Posebno su dobro obrađene fotografije špilja jer je dr. Poljak bio među prvim istraživačima špilja u Hrvatskoj i prvi je u Hrvatskoj doktorirao s temom speleologije 1922. godine.

Detaljna determinacija i inventiranje Poljakove fotografske ostavštine započelo je prije dvije godine. Viša muzejska tehničarka Geološko-paleontološkog odjela Nives Borčić isprva je razvrstala negative i primjereno ih pohranila zajedno s do tada dostupnim podacima. Dijapozitive je također popisala i pohranila u posebne beskiselinske spremnike koji su nabavljeni za tu namjenu. Kasniji rad preuzela je autorica ovog članka uz pomoć muzejske tehničarke. Uz Poljakov fotoarhiv, u Muzeju su pohranjeni i njegovi terenski dnevnici. Oni su znatno olakšali determinaciju mjesta i vremena snimanja jer je Josip Poljak vrlo sustavno bilježio svoja terenska istraživanja geologije hrvatskih područja, a uz njih i popisivao fotografije koje je pritom snimao.

U maloj digresiji od teme ovog članka moram naglasiti svoje oduševljenje njegovim fotografijama, koje je iznjedrilo ideju o izložbi da bi se rad dr. Poljaka i njegova svestranost približili pučanstvu. Izložba *Kameniti oblici Velebita* (za naslov sam ukrala naslov Poljakova rada objavljenog u Ličkom kalendaru 1939. godine) realizirana je sredstvima Ureda za kulturu grada Zagreba i otvorena 15. studenoga 2005. godine u Hrvatskome prirodoslovnom muzeju na 123. rođendan dr. Josipa Poljaka. Zanimanje za izložbu pokazali su i Muzej Like u Gospiću i Muzej grada Šibenika, gdje je izložba gostovala tijekom 2006. godine.

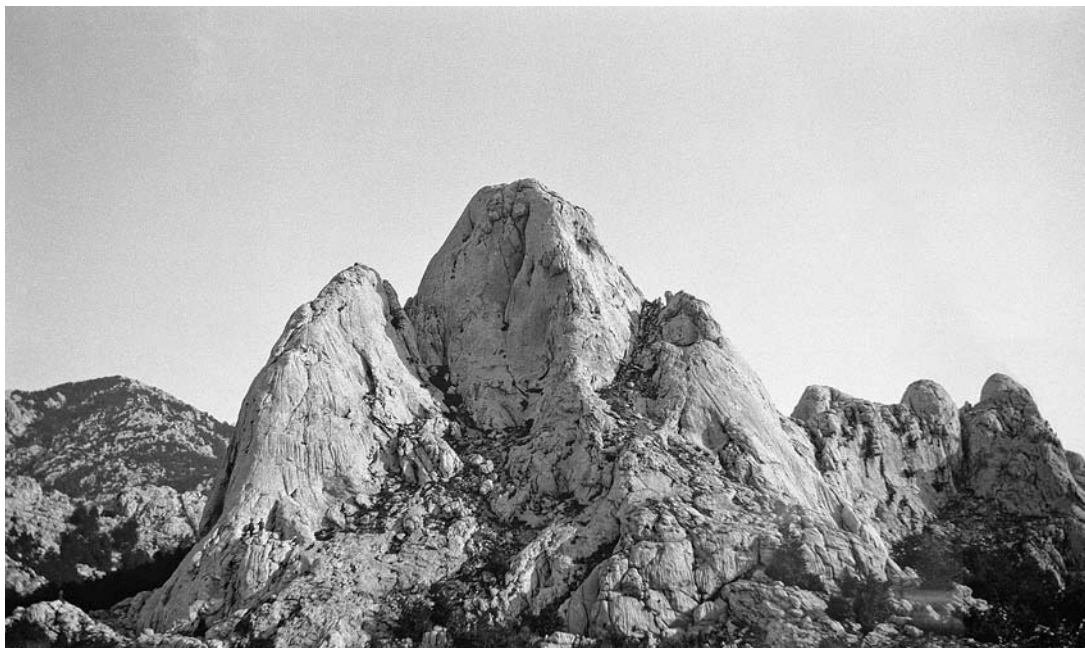
Popisana su 1 442 negativa, prema lokalitetima, onako kako ih je Poljak sam razvrstao, primjerice Zagreb i Zagrebačka gora, Kalnik, Sjeverni, Srednji i Južni Velebit, Samoborska gora, Slavonija, Gorski kotar, Lika, Dalmacija, Durmitor itd.

Negativi iz ratnih godina 1915.-1918., njih 175, svrstani su po datumu snimanja i mjestima u kojima se Poljak tada zatekao. Također su obrađeni i zaštićeni Poljakovi dijapozitivi – 461 kom., te 40 dijapozitiva koji vjerojatno potječu iz ostavštine Poljakova dobrog prijatelja i suputnika dr. Radivoja Simonovića iz Sombora.

Preostali posao odnosi se na identifikaciju većeg broja staklenih ploča na kojima su snimljeni predmeti iz zbirki Geološko-paleontološkog odjela. Od 1928. do 1940. godine, dok je dr. Salopek bio ravnatelj Muzeja, proveden je opsežan posao inventiranja zbirke koje su tada sadržavale oko 25 000 primjeraka, kao i bogate geološke biblioteke s oko 2 000 svezaka knjiga i časopisa. Taj zahtjevan i složen posao vrlo je požrtvovno obavio sam dr. Poljak, počev od pomnoga kaligrafskog ispisivanja ceduljica, brojeva, inventara i kartoteka te fotografiranja muzejskih predmeta.

Fotografska zbirka dr. Josipa Poljaka bit će tijekom sljedećih nekoliko godina digitalizirana, ovisno o financijskim sredstvima koje će nam dodijeliti Gradski ured za kulturu te Ministarstvo kulture, kako bi se negativi

sl. 6. Kamenita skupina Trovrh na Splitvini (1929. g.)

sl. 7. Dr. Josip Poljak na Velebitu uz grm hrvatske sibireje

geologist, hiker and photographer Dr Josip Poljak was marked. In 1909 while still a student he started working in the Geological and Palaeontological Museum, where he spent the whole of his career. Geologist and geomorphologist, pupil and association of D. Gorjanović-Kramberger, he worked in the museum for 50 years. When he retired in 1959, he held the position of director.

He published more than 60 scholarly papers, about 150 specialised studies and a mass of popular accounts on different topics, mainly in the magazines *Priroda* and *Hrvatski planinar*. Long-time vice-president of the Croatian Hiking Association – one of the oldest in Europe, editor of *Hrvatski planinar* (1914-1929), he was an eternal lover of the mountains and hills, particularly Velebit. He was the founder of the photographic section in the Association, in 1925, the founder and editor of *Fotografski vjesnik*, and left a very fine collection of glass plates and negatives of the Dinaride karst, the geomorphology of Gorski Kotar and speleological phenomena of Velebit and in other Croatian regions. He photographed numerous different fossils from the many collections of the Museum, as well as all the remains of Krapina prehistoric man, on negatives and glass plates that are kept in the Geological-Palaeontological Department of the Croatian Natural History Museum. Dr Poljak himself kept a detailed photographic archive, arranged and classified negatives and prints, wrote out by hand the names and time of photographing, which was a great help in later identification.

Detailed determination and inventory of the Poljak photographic bequest started in the CNHM two years ago. During the next several years it is planned to digitalise the collection, so that this document of past times, of landscapes that are unique but also today much changed, can be appropriately protected and housed, and thus preserved for the future.

sačuvali od pretjerane manipulacije. To je opsežan posao koji nužno zahtijeva obradu u specijaliziranim fotostudijima i eventualne popravke uništenih negativa. Tako će ova bezvremenska zbirka, dokument prošlih vremena, neponovljivih i danas izmijenjenih hrvatskih krajolika, biti, nadam se, primjereno zaštićena i smještena, a time i sačuvana za budućnost.

Primljeno: 12. prosinca 2007.

THE PHOTOGRAPHIC BEQUEST OF DR JOSIP POLJAK

In 2007 the 125th anniversary of the birth and the 45th anniversary of the death of museumist, natural historian,